

Kommentar fra Peter Larsen: Hva er medievitenskap?

Jeg har lest to versjoner av *Hva er medievitenskap*. Den første leste jeg for et år siden da Universitetsforlaget ba meg være fagkonsulent på Espen Ytrebergs manuskript. I min uttalelse kommenterte jeg blant annet stilen hans og skrev at teksten var underholdende, at den var lett å lese, og at den henvendte seg på en god og pedagogisk måte til lesere uten store forhåndskunnskaper. Min generelle vurdering var at Ytreberg hadde truffet den rette tonen i forhold til det forventede publikum. Slik vurderer jeg også den endelige versjonen av boken.

I konsulentuttalelsen hadde jeg dessuten noen bemerkninger om tekstens struktur. I denne første versjonen tok hvert kapittel utgangspunkt i et eller annet allment spørsmål eller synspunkt – primært problemstillinger av den typen man møter i den offentlige debatten om mediene, men også ulike synspunkter som typisk dukker opp i hverdagslige samtaler om mediene. Min vurdering var at denne strategien fungerte godt i visse sammenhenger, men at den i andre tilfeller la begrensninger på hvilke typer forskning det ble mulig for Ytreberg å fremstille og diskutere.

Min vesentligste innvending mot den første versjonen var at den i temmelig liten grad dreide seg om medievitenskap. Jeg skrev:

Den beskriver og diskuterer en rekke aspekter av det aktuelle mediasamfunnet, den gir opplysende tilbakeblikk, men den er for vag når det gjelder å konkretisere medieforskningens innsats på de pågjeldende feltene.

Slik jeg skjønner det, er det Ytrebergs strategi først og fremst å skissere medievitenskapens bakgrunn og kontekst – for eksempel ved å presentere en rekke internasjonale kulturkritikere og ved å referere synspunkter og internasjonale diskusjoner som har spilt en viktig rolle for medievitenskapen slik den ser ut i dag.

Men teksten ville etter min mening helt klart bli bedre hvis det i hvert kapittel ble gitt konkrete eksempler på eldre eller nyere medievitenskapelig forskning som har tatt for seg de ulike problemkompleksene. I den nåværende versjonen klares

dette ofte med mer uforpliktende formuleringer av typen ”medieforskerne mener”.

I samme sammenhengen pekte jeg på at det var en del viktige forskningsfelter som ikke ble kommentert eller behandlet skikkelig i Ytrebergs tekst:

Hele den tekstanalytiske og hermeneutiske delen av den medievitenskapelige tradisjonen og den aktuelle medieforskningen glimrer for eksempel ved sitt fravær. Mediehistorisk forskning fortjener også å bli behandlet i en slik bok. At dette ikke er skjedd, har trolig sammenheng med selve opplegget: Når fremstillingen skal styres av allmenne spørsmål som ”folk flest” kunne finne på å stille, blir det kanskje vanskelig å reise tolkningsmessige og historiske problematikker.

I tillegg er studier av forskjellene mellom mediens funksjonsmåte under ulike styreformert ikke behandlet i teksten. Og teksten er svak i behandlingen av medieforskning som drives med utgangspunkt i offentlighets- og demokratiteori.

I tillegg hadde jeg en del bemerkninger om hva som etter min mening manglet i teksten, og en del forslag om hva som kunne gjøres for å gi et mer dekkende bilde av hva medievitenskap er.

I den endelige versjonen av boken har Ytreberg foretatt visse omdisponeringer av stoffet, men de sentrale kapitelen tar fremdeles utgangspunkt i ”problemområder, der samfunnsopinionen har satt en agenda og gitt et normativt trykk som medieforskerne må forholde seg til” (15). Og som helhet har boken fremdeles samme grunnleggende mangler og svakheter som jeg pekte på i konsulentuttalelsen og som jeg har antydnet med sitatene ovenfor.

Boken heter riktignok *Hva er Medievitenskap*. Men dette er en problematisk varedeklarasjon. For den handler faktisk ikke om hva medievitenskap er, den handler først og fremst om en rekke aspekter av det moderne mediasamfunnet slik de fremstilles og diskuteres i mediene selv – av kulturjournalister, kulturkritikere og mediepolitikere. I lange strekk fungerer boken mest av alt nettopp som et innlegg i en slik

dagsaktuell kulturdebatt. I tillegg handler den – av og til – om hva ”medieforskerne” eller ”medieviterne” mener, har ment eller kunne tenkes å mene om disse aspektene og om beslektede problemstillinger. De ”medieforskerne” som påkalles, er vanligvis navnløse: Også i den endelige versjonen har teksten helt påfallende få referanser til konkret medieforskning utført av konkrete medieforskere.

Ifølge Ytreberg er dette en innvending han har hørt før. Mange av kollegaene hans som leste den første versjonen av manuskriptet, innvendte at det manglet konkrete referanser til nettopp deres forskningsfelt. Hans svar på denne kritikken var – og er – at det ikke er plass til å nevne alt i en bok som i utgangspunktet ikke må bli lengre enn om lag 130 sider.

Dette er på flere måter et utilfredsstillende svar. At ulike medieforskere uavhengig av hverandre peker på at teksten ikke gir et skikkelig bilde av deres spesielle forskningsfelter, trenger selvsagt ikke å være uttrykk for særinteresser. Det kunne faktisk være en indikasjon av at Ytrebergs tilgang til oppgaven er problematisk. Det er trolig ingen av hans kollegaer som for alvor ville kreve at boken skulle forme seg som en detaljert fremstilling av diverse norske medieforskeres aktuelle *prosjekter*. Men mon ikke Ytrebergs kollegaer – likesom den interesserte leseren som boken i prinsippet henvender seg til – hadde tenkt seg at den i det minste ville gi et overblikk over sentrale *typer* av medieforskning, gjerne også med korte, konkrete *eksempler*?

Hva kan man egentlig forvente av en bok som tar for seg å forklare hva medievitenskap er? Jeg vil tro at de fleste lesere forventer en markering av hva som er medievitenskapens objekt, en gjennomgang av hva som har vært og er de sentrale problemstillingene i forhold til dette objektet, en presentasjon av sentrale teorier på feltet og av feltets sentrale forskningsmetoder samt ikke minst en oversikt over hvilke typer forskning som har preget og preger feltet – og som sagt gjerne med korte, konkrete eksempler.

Slik boken er strukturert, er det bare ett av kapitlene som kan sies å oppfylle slike forventninger, nemlig kapittel tre om ”Medier og påvirkning”. Slik var det også i den første versjonen av teksten. I konsulentuttalelsen skrev jeg den gangen: ”Dette er det kapitlet som etter min mening fungerer best. I forlengelse av det innledende spørsmålet skisseres en konkret bit av forskningshistorien og det gis eksempler på konkrete studier og synspunkter avledet av disse studiene.”

Nå er medienes påvirkningskraft selvsagt et spesielt velegnet emne i denne sammenhengen: Problemstillingen er overskuelig; forskningshistorien har klart avgrensede faser; og i forlengelse av ulike

forskningsprosjekter er det over tid skjedd tydelige endringer i forskersamfunnets forståelse av hva mediepåvirkning er og hvordan den foregår. Andre deler av forskningsfeltet er kanskje ikke helt så ryddige og overskuelige, men det burde likevel ikke være umulig å gi en oversikt over hva som foregår der og fremstille saken etter samme modell som i kapittel tre.

Ytreberg velger imidlertid andre strategier i de andre kapitlene. Han er for eksempel generelt interessert i å få med ”sentrale innsikter om mediene fra forskere og intellektuelle som virket før medievitenskapen ble etablert” (15). Det er mange, både europeiske og amerikanske, kulturkritikere og forskere som har satt sitt preg på medievitenskapens utvikling og som kunne ha vært nevnt i denne sammenhengen, men Ytreberg har valgt å fokusere spesielt på det galleriet av internasjonale kulturkritikere som sto på den lokale dagsordenen i årene omkring 1990 da de to norske medieinstituttene ble etablert. Underveis i boken er det derfor blant annet fremstillinger av Adorno og Horkheimers kritikk av kulturindustrien, Walter Benjamins forestillinger om kunstverkets skjebne i reproduksjonsteknologiens tidsalder, Umberto Eco essays om de serielle verdiene i populærkulturen, Goffmans sosialpsykologiske studier, McLuhans spekulative medieteorier, osv. Alt dette er naturligvis viktig og interessant, spesielt hvis oppgaven hadde vært å skrive norsk eller skandinavisk medieforskningstidlige historie. Men dagens norske – og internasjonale – medievitenskap er nå en gang langt mer enn denne opprinnelige historiske diskusjonskonteksten, og det virker rett og slett problematisk og uporsjonalt at Ytreberg har valgt å bruke så mye plass på denne delen av forhistorien i en bok der plassen i utgangspunktet er ekstremt begrenset.

Mot kritikken om at boken ikke forteller hva medievitenskap er, har Ytreberg innvendt at han først og fremst var opptatt av å besvare et annet spørsmål, nemlig: Hva er en medieforsker? Dette spørsmålet får imidlertid heller ikke noe klart svar. Problemet er selvsagt at man ikke kan fortelle hva en medieforsker er uten at man samtidig beskriver hva medieforskere driver med til daglig.

Hva er det egentlig vi driver med, vi som kaller oss medieforskere og som er ansatt på medievitenskapelige institutter i Norge og andre steder? Slik Ytreberg har strukturert boken sin, kan man lett få det inntrykket at en medieforsker først og fremst er en opplyst person som skriver innlegg i Morgenbladet om sin interesse for dagsaktuelle mediefenomener. Eller en ekspert som rådgiver politikere i vanskelige mediespørsmål. Eller rett og slett en person som besvarer telefoner fra bekymrede kulturjournalister. Men er dette alt? Nei, selvsagt ikke.

Vi kan for oversiktens skyld bruke Lasswells klassiske spørsmål som en slags topologisk mal: ”Hvem sier hva til hvem gjennom hvilken kanal med hvilken effekt”. Noen av oss studerer det siste leddet, ”med hvilken effekt”, og som sagt behandler Ytreberg aspekter av publikums- og effektforskningen i boken sin. Dessuten diskuterer han ulike synspunkter på ”medieopplevelse” i det avsluttende kapitlet. Derimot skriver han nesten ingenting om det første ”hvem” eller de andre feltene i malen – ”hva” og ”hvilken kanal”. Men det er faktisk ganske mange av virkelighetens medieforskere som studerer dette første ”hvem” – dvs. medieinstitusjonene, deres struktur og økonomi, de juridiske og politiske rammene som regulerer dem, forskjellene mellom mediernes organisasjon under ulike styringsformer, arbeidsprosessene internt i medieinstitusjonene, mediearbeidernes selvforståelse, de ulike bedriftskulturer osv. Og det er medieforskere som studerer ”kanalen” – de ulike medieteknologiene, deres økonomiske rammebetingelser, deres fordeler, deres svakheter, deres konse-

kvenser for formidlingen av informasjon osv. Og det er medieforskere som analyserer selve informasjonsformidlingen, ”tekstene”, de ulike formene og genrene, det mediespesifikke uttrykket, det mediespesifikke innholdet, de retoriske grepene som former og preger slike tekster, de underliggende ideologiske føringene osv. Og i tillegg er det medieforskere som går et skritt tilbake og studerer og bygger teorier om hele mediesystemet eller beskriver dets samspill med den sosiokulturelle og politiske konteksten. Det er medieforskere som beskriver systemets eller enkeltmediens historiske utvikling. Og så videre. Og så videre.

Ytreberg refererer selvsagt til en del av disse forskningstypene underveis i boken sin. Men det skjer vanligvis på en så implisitt måte at man nok må være medieforsker for å skjønne det. Det spørres om den uinnviede leseren som boken i prinsippet henvender seg til, vil få med seg at det er noe slikt medieforskere faktisk driver med til daglig. Når de driver med medievitenskap.

